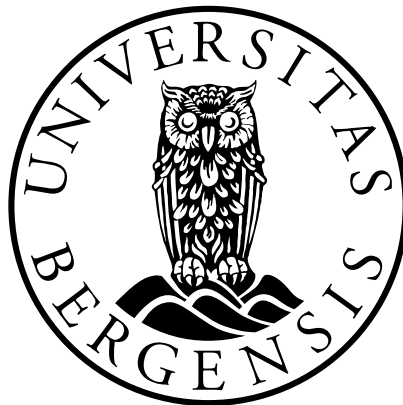

Internett og jurisdiksjon
*- lokalisering av straffbare handlinger på internett etter
straffeloven § 12, 2 ledd*

Kandidatnummer: 193024

Veileder: Annika Suominen

Antall ord: 9717

JUS399 Masteroppgave/JUS398 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

3.6.2013

Innholdsfortegnelse

1. Internett og jurisdiksjon	3
1.1. Begrepsavklaring	4
2. Problemstillingen	5
2.1. Lokalisering av handling	7
2.1.1. Krav til om handlingen var nødvendig	7
2.1.2. Krav til overvekt av handlingen.....	8
2.1.3. Krav til om det er sannsynlig	9
2.2. Lokalisering av virkning.....	10
2.2.1. Virkning på norsk jord.....	10
3.1. Handling på internett	11
3.2. Virkning på internett.....	12
4.1. Hensynene bak straffelovens stedlige virkeområde	15
4.2. Subsidiære hjemmelsgrunnlag	17
4.3. Folkerettslige begrensninger.....	19
4.4. Datakrimkonvensjonen	20
5. Konklusjon	22
5.1. En rimelig løsning?.....	22
5.2. Den foreslåtte endringen.....	24
Kilder	26

1. Internett og jurisdiksjon

Når internett var en realitet i midten av 90-tallet var det flere akademikere som konkluderte med at cyberspace måtte bli behandlet som et distinkt og uavhengig sted som skilte seg fra «den virkelige verden (...) og deres lover basert på geografiske grenser.»¹ Internett har imidlertid ikke blitt en egen verden som Johnson og Post påsto i sin tid, og lovgivning når det gjelder internett har manifestert seg i de enkelte land heller enn å bli underlagt global lovgivning.

Internettkriminalitet er et relativt nytt begrep i strafferettslig forstand. Bruk av internett har eskalert med 170 % fra år 2000 til 2005.² Mørketallsundersøkelsen viser at datakriminalitet, herunder også internettkriminalitet, ikke blir anmeldt til politiet når de blir oppdaget, noe som medfører en stor forskjell mellom politiets statistikker og antall faktiske hendelser.³ De største utfordringer i dagens samfunn er, med unntak av begrepsavklaring og konstant utvikling, det faktum at internettkriminalitet ikke er landfast. Internett kan også brukes for å begå rettskrenkelser i en utstrekning og med en hurtighet som ikke kan sammenlignes med andre kommunikasjonsformer. På bakgrunn av bl.a. internetts oppbygging, kan det også være vanskelig å finne den aktuelle gjerningsmannen her i den fysiske verden.⁴ En gjerningsmann kan i dag befinne seg hundrevis av mil unna, men likevel være i stand til å skade eiendeler, tilegne seg gjenstander eller informasjon som ikke er ham rettmessig, oppbevare eller spre ulovlig materiale, vanskeliggjøre noens funksjon eller tilgang til egne eiendeler, kun ved hjelp av internett.

Det faktum at internett, herunder også kriminelle handlinger som skjer over internett, ikke følger fysiske grenser mellom land reiser hovedsakelig spørsmål om strafferettslig jurisdiksjon. Straffelovens kapittel 1 regulerer straffelovens stedlige virkeområde, og fastlegger hvilke handlinger som kan straffes i Norge. Indirekte er kapitlet avgjørende for norske domstolars kompetanse i straffesaker med tilknytning til utlandet.⁵ Dersom hendelsen rammes av et straffebud i norsk strafferett eller i særlovgivningen er dette således kun et utgangspunkt. Det er ingenting i veien for at norsk straffelovgivning kan anvendes på handlinger som er begått utenfor landets grenser, men norsk straffemyndighet kan imidlertid ikke utøves utenfor landets grenser. Spørsmålene reiser seg når forbrytelsen er av en slik karakter at den ikke nødvendigvis er landfast, fremstillingen vil således søke å avklare spørsmål om jurisdiksjon og ikke selve utøvelsen av denne.

---

¹ Johnson and Post: Law and borders – The rise of Law in Cyberspace.

² Mørketallsundersøkelsen 2006

³ Mørketallsundersøkelsen 2012

⁴ Ot. prp. Nr. 4 (2003 – 2004) s. 12

⁵ Norsk Lovkommentar note (48)

Fremstillingen vil innledningsvis søke å avklare ulike begreper som blir brukt underveis, for deretter å presentere problemstillingen. Etter dette vil hoveddelen ta for seg de ulike aspekter ved problemstillingen i lys av gjeldende nasjonal rett og internasjonal rett, før en konklusjon på problemstillingen presenteres avslutningsvis.

1.1. Begrepsavklaring

Jurisdiksjon stammer fra det latinske «*juris dictio*», som løst oversatt betyr *the administration of justice* eller *kompetanse til å håndheve rett*.⁶ Jurisdiksjon omhandler i videste forstand kompetanse eller makt over en stat i forhold til andre staters rett til å regulere. Jurisdiksjon er også brukt til å referere til det fysiske territoriet av en stat; retten til å regulere innen sin egen jurisdiksjon og noen ganger over forhold utenfor staten.⁷ Jurisdiksjonsspørsmålet i norsk rett er fasettert. For at en straffbar hendelse kan straffes når hendelsen er tilknyttet utlandet må norsk straffelovgivning først og fremst kunne anvendes på forholdet, da norske domstoler kun har kompetanse til å ilegge straff etter norsk straffelovgivning. Dette fremgår allerede av Grunnloven § 96, som fastslår at norske domstoler bare kan idømme straff så langt norsk lov gir hjemmel.

For det andre må handlingen ved spørsmål om jurisdiksjon falle innunder bestemmelsene i straffelovens kapittel 1. Kapitlet fastslår at norsk straffelovgivning først og fremst kan anvendes på handlinger begått innenfor territoriet. Loven definerer ikke «riket», men strl. § 12 første ledd nr. 1. bokstav a-e inkluderer visse områder som normalt ikke regnes som en del av en stats ordinære territorium.⁸ Det fremgår også av strl. § 12, 1 ledd, punkt 2-4 at norsk straffelovgivning til en viss grad også kan anvendes på handlinger begått utenfor landets grenser, men det antas at folkeretten setter visse skranker.⁹

Begrepet **cyberspace** ble innført av William Gibsons i 1982. Gibson definerte cyberspace som en verden av sammenkoblede datasystemer. I dag brukes cyberspace for å forklare det fysiske nettet og den tenkte verdenen. Noe som kan illustreres ved at du sender og laster ned filer på internett (det fysiske nettet) og at man møter andre mennesker på nettet (den tenkte verdenen).¹⁰ Cyberspace vil i fremstillingen kun relateres til det fysiske nettet.

---

⁶ Uta Kohl; Jurisdiction and the internet, s. 14.

⁷ Uta Kohl; Jurisdiction and the internet, s. 14.

⁸ Norsk Lovkommentar, note (49).

⁹ Norsk Lovkommentar, note (48).

¹⁰ <http://no.wikipedia.org/wiki/Cyberspace>

Datakriminalitet omfatter all form for kriminalitet der data eller nettverk nyttes som mål, middel eller arena for å skaffe seg uberettiget tilgang, uberettiget vinning (både økonomisk og ikke-økonomisk) eller å skade.¹¹ **Internettkriminalitet** benyttes i denne oppgaven som en form for datakriminalitet, der den straffbare handlingen skjer på internett, eller lovbryteren benytter internett som et verktøy for å begå den straffbare handlingen.

Internett er et verdensomspennende datanettverk basert på en standard kommunikasjonsprotokoll (TCP/IP). Denne gjør det mulig for datamaskiner å kommunisere på tvers av en rekke forskjellige fysiske nett som f. eks. kabel, fiber, radiolink, satellitt og trådløst nett, og er grunnlaget for at datamaskiner kan kommunisere over hele verden.¹² Teknisk er Internett et samkjøringsnett av datamaskiner kalt vertsmaskiner. Disse utveksler informasjon på digital form via et overføringsnett. Dette består av overføringskanaler av ulike slag knyttet sammen via spesialiserte datamaskiner kalt rutere. Forskjellige vertsmaskiner med ulike formål kan utveksle informasjon av alle typer som kan kodes digitalt. Vertsmaskinene kan lagre, bearbeide og presentere informasjon.

Mange **vertsmaskiner** er personlige datamaskiner (eng: personal computers – PC) også kalt arbeidsstasjoner. De brukes av enkeltpersoner for å hente informasjon og presentere den i egnet form. Videre brukes de ved utarbeidelse av tekst og andre typer informasjon som skal overføres og lagres. Andre vertsmaskiner brukes til felles formål og kalles tjenermaskiner (eng: **servers**).¹³ Disse kan være spesialisert for enkeltformål, eksempelvis store for arkivering eller tunge beregninger, eller små for fjernstyring eller fjernmåling.

Nettsky (eng: *cloud computing*) er en betegnelse for alt fra dataprosessering og datalagring til programvare på servere som står i *eksterne serverparker tilknyttet internett*.¹⁴ Et mangfold av servere er koblet blant hverandre og gjort tilgjengelig via internett, ofte gjennom et webgrensesnitt, og danner dermed en "sky". I motsetning til den gammeldagse single store serveren medfører nettskyen at mange maskiner nå tjener enkeltbrukere.¹⁵ Eksempler på kjente tilbydere av nettsky-tjenester er Dropbox og Google Mail.

2. Problemstillingen

Hovedproblemstillingen i oppgaven er om straffeloven § 12, 2 er dekkende for å definere hvor en straffbar handling er begått når handlingen er begått på internett?

---

¹¹ John D. Howard; An Analysis of Security Incidents on the Internet 1989-1995, kapittel 6.4.

¹² <http://no.wikipedia.org/wiki/Internett>

¹³ <http://no.wikipedia.org/wiki/Server>

¹⁴ <http://no.wikipedia.org/wiki/Nettsky>

¹⁵ Council of Europe; Project on Cybercrime s. 4 (www.coe.int/cybercrime)

Det fremgår av strl. § 12, 2 at «I tilfelle, hvor en handlings straffbarhet avhenger eller påvirkes av en inntrådt eller tilsiktet virkning, betraktes handlingen som foretatt også der hvor virkningen er inntrådt eller tilsiktet framkaldt.»

Bestemmelsen gir anledning til å anvende norsk straffelov dersom en straffbar handling er begått i Norge eller resultatet av handlingen er inntrådt eller tilsiktet fremkalt innen det norske territoriet. Bestemmelsen blir ofte kalt «lokaliseringsbestemmelsen» i juridisk litteratur. Det følger av reglene i § 12 at det ofte har betydning om en lovovertrødelse er begått i Norge eller i utlandet; undertiden har det også betydning i hvilket fremmed land handlingen er begått.¹⁶ For å kunne fastslå kompetanse til å straffeforfølge må således den straffbare handlingen eller virkningen av handlingen lokaliseres. I visse tilfeller kan lokalisering av straffbare handlinger eller virkningen av disse vise seg å være problematisk, særlig i de tilfellene handlingen eller virkningen av forbrytelsen beveger seg over grenser.

Når Datakrimutvalget skulle utforme lovtiltak mot datakriminalitet ble utvalget særlig bedt om å vurdere om straffelovens stedlige virkeområde ga hensiktsmessige avgrensninger når det gjelder blant annet ulovlig materiale på internett og eventuelt foreslå særregler.¹⁷ Utvalget foreslo etter dette en endring i den nye straffeloven § 7, som tilsvarer nåværende straffelov § 12, 2, ved å tilføye følgende:

«Er et datasystem eller elektronisk kommunikasjonsnett i Norge rammet eller forsøkt rammet av en handling som er straffbar etter kapitlet om 'Vern av data, databasert informasjon og datasystemer', anses virkningen inntrådt i Norge».

Departementet sa seg i sin proposisjon enig med utvalget i at spørsmålet om jurisdiksjon har stor betydning for datakriminalitet på grunn av dens grenseoverskridende karakter, men departementet forsto utvalgets forslag som en presisering av rettstilstanden slik den følger av jurisdiksjonsbestemmelsene i straffeloven 2005, og la til grunn at utvalget ikke mente å foreslå realitetsendringer.¹⁸ Denne konklusjonen blir av Stigen beskrevet som overraskende da Datakrimutvalget i Delutredning I uttalte at rekkevidden av straffeloven § 12, 2 ledd i forbindelse med datakriminalitet er usikker.¹⁹

De usikkerheter som har kommet til uttrykk rundt lokalisering av internettkriminalitet, med støtte i Datakrimutvalgets uttalelser, gir grunnlag for å vurdere hvorvidt § 12, 2 er tilstrekkelig for å definere

---

¹⁶ Johs. Andenæs; Alminnelig strafferett, s. 559.

¹⁷ NOU 2007:2; Lovtiltak mot datakriminalitet, punkt 2.1.

¹⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), punkt 2.7.4.

¹⁹ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, punkt. 5.1. (TFS 2011-2)

hvor en straffbar handling er begått når handlingen er begått på internett. Fremstillingen vil ta sikte på å avklare dette gjennom å illustrere problemstillinger og foreslå løsningsforslag på problemer ved lokalisering av forbrytelser relatert til internett etter gjeldende rett. Straffeloven § 12, 2 vil således anvendes sammen med andre relevante rettskilder på disse tenkte problemstillingene, med den hensikt å se om internettkriminalitet lar seg lokalisere.

2.1. Lokalisering av handling

Straffeloven § 12, 2 gir anledning til å anvende norsk straffelov dersom en straffbar handling er begått i Norge, hvorvidt en handling anses å være begått i Norge vurderes imidlertid etter strl. § 12, 1 ledd, 1 punkt.

Utgangspunktet i strl. § 12, 1 ledd, 1 punkt, er at dersom ikke annet er særlig bestemt, får norsk straffelov anvendelse på handlinger som er foretatt «i riket». Med andre ord kan norsk straffelov benyttes ovenfor de handlinger som blir vurdert til å ha skjedd innenfor det norske territoriet. Bestemmelsen gir uttrykk for territorialprinsippet i folkeretten, som har det naturlige utgangspunktet at hver stat straffer de forbrytelser som er begått på dens territorium enten forbryteren er inn – eller utlending.²⁰ Territorium er definert som det område en stat er knyttet til, og som er et ledd i det vanlige statsbegrep. I denne forstand omfatter territoriet både det egentlige landterritorium og for kyststater også sjøterritorium, samt det såkalte luftterritorium over disse områder.²¹

2.1.1. Krav til om handlingen var nødvendig

Selv om det i utgangspunktet bør være enkelt å fastslå hvorvidt en handling har skjedd i Norge eller ikke, illustrerer rettspraksis at dette ikke alltid er tilfellet når det gjelder datakriminalitet. I Rt. 2004 s. 1619, også kalt «Bakdørskjennelsen», kom retten til at norsk strafferett kom til anvendelse i straffesak om datakriminalitet som hovedsakelig hadde virkning for datamaskiner som befant seg i utlandet. Alle nødvendige handlinger for å overtre straffebudene ble ansett å være gjort i Norge jf. strl. § 12, 1 ledd nr. 1. Forsvarerne hevdet at da det straffbare etter § 145 annet ledd er "å bryte en beskyttelse", og at dette først skjer der hvor maskinen man trenger seg inn i, er lokalisert, måtte den straffbare handlingen anses som foretatt i utlandet der maskinene var lokalisert. Lagmannsretten uttalte til dette at "datakriminalitet er å anse som begått i Norge når de fysiske handlinger skjer her selv om handlingen rammer datamaskiner i andre land".²² Rettsregelen her er i utgangspunktet klar, dersom handlingen er å anse som begått i Norge kan den straffefølgjes i Norge selv om handlingen hadde virkning i utlandet.

²⁰ Johs. Andenæs; Alminnelig strafferett, s. 559.

²¹ Store norske leksikon; «territorium»

²² Rt. 2004 s. 1619, avsnitt 17.

Høyesterett sa seg også enig i lagmannsrettens vurdering av at handlingene måtte anses begått i riket jf. § 12, 1 ledd nr. 1, da "de datamaskinene de tiltalte brukte og de fysiske handlingene, kommandoene, som iverksatte søk mot og inntrengning i de andre datamaskinene, var i riket. Uten den handlingen og utstyret i riket, faller også resten av handlingsrekken bort".²³ Rettsregelen her er noe mer uklar, da det presiseres at handlingene vurderes som begått i Norge, grunnet at utstyret som ble benyttet for å utføre handlingen og kommandoene som ble gitt for å foreta handlingen ble foretatt fra Norge. På denne bakgrunn kan det tenkes at det ved et lignende tilfelle blir begått samme type forbrytelse fra Norge, men forbryterne oppbevarer kun utstyret som utfører handlingen i landet, og selve kommandoene kommer via internett fra medvirkende i utlandet. Omvendt kan det også tenkes at utstyret for å utføre handlingen oppbevares i utlandet, men at kommandoene som ble gitt for å foreta handlingen ble utført fra Norge via internett. Dersom dommen tolkes dit hen at det kreves at en større del av handlingsrekken er begått i Norge for at handlingen skal anses som begått i riket, vil dette medføre at forbryterne som kun bistår i mindre grad ikke kan anses å ha begått handlingen i riket.

Høyesterett viser imidlertid til at handlingsrekken bortfaller dersom utstyret og kommandoer tas bort. I så måte vil alle handlinger som er grunnleggende for at forbrytelsen blir begått, måtte anses å være tilstrekkelig. Inntrengning i datamaskiner kan ikke begås uten at noen stiller utstyr til rådighet, eller kommandoer blir gitt. De enkelte handlingene fra riket må således kunne anses å være avgjørende for forbrytelsen for at handlingen skal anses som begått i riket - handlingene må være nødvendige.

Handlingen må således være en nødvendig del av handlingsrekken som førte til en forbrytelse med virkning i utlandet for at handlingen skal anses som begått «i riket» etter strl. § 12, 1 ledd, 1 punkt. Overført til strl. § 12, 2 er det kun handlinger som er en nødvendig del av forbrytelsen etter § 12, 1 ledd, 1 punkt, som kan anses å ha blitt begått i Norge og således straffeforfølges.

2.1.2. Krav til overvekt av handlingen

Der «Bakdørskjennelsen» kan anses som en rettesnor for vurderingen av hvilke handlinger som skal anses som begått i riket, ble spørsmålet om handlingen i sin helhet ble begått i Norge reist i underrettsdommen RG 2001 s. 219. Saken dreide seg om et samboerpar hadde lagt ut pornobilder på internett gjennom sin web-adresse på en utenlandsk database. Retten fant at handlingene kan straffes etter norsk straffelov, både fordi de ble ansett begått i riket jf. strl. § 12 første ledd nr. 1, og fordi virkningen hadde inntrådt her, jf. § 12.

---

²³ Rt. 2004 s. 1619, avsnitt 17.

De tiltalte hadde produsert bildene i Norge. De hadde også produsert hjemmesidene i Norge, og bildene på CD ble overført elektronisk til serveren. Serveren befant seg imidlertid i utlandet, retten stilte således først spørsmål om «handlingen i sin helhet kan sies å være begått i Norge når det eneste som skjer via utenlandsk server, er at man kjøper lagringsplass til de filer som er produsert i Norge og sendt direkte til serveren uten at ytterligere må gjøres i mottakerlandet.» Retten viser her til at overvekten av handlingen ble begått i Norge, herunder produksjon av det ulovlige materialet samt opplasting av dette. Denne vurderingen minner om den som blir gjort i «Bakdørskjennelsen», da det stilles krav til hvilke handlinger som kan straffeforfølges i Norge. Imidlertid presenterer retten en annen mulighet, nemlig å «anse handlingen begått delvis i Norge og delvis i utlandet.»²⁴ Retten går bort fra å drøfte hvorvidt handlingen i sin helhet ble begått i Norge eller om den ble begått delvis i Norge og delvis i utlandet, men konkluderer med at handlingen har skjedd i Norge grunnet at handlingen hadde «tilsiktet virkning» her etter strl. § 12,2.

Dommen har ikke like stor rettskildemessig vekt som «Bakdørskjennelsen», men er likevel et uttrykk for at ved vurderingen av hvor handlingen har skjedd, må det enten stilles krav til handlingen – herunder hvor stor del av handlingen som har utspilt seg i Norge, eller det åpnes for at handlingen kan anses som begått delvis i Norge og delvis i utlandet.

2.1.3. Krav til om det er sannsynlig

Stigen hevder at det ved lokaliseringstvill bør være tilstrekkelig at det er mer sannsynlig at handlingen er foretatt i Norge enn at den ikke er det.²⁵ Som grunnlag for sin påstand viser Stigen til at en slik vurdering vil svare til bevisterskelen «skjellig grunn» fra strafferetten, samt at andre nordiske land, herunder Sverige og Finland, har foreslått henholdsvis «skälig anledning att anta» og «grundad anledning att anta (...)» som skjønnsmessige vilkår for vurderingen av hvor handlingen har blitt begått.^{26 27} Danmark har på sin side vilkår i loven om «særlig relation til landet», noe som også legger opp til en vurdering av kvalitetsmessig tilknytning når det gjelder overtredelser begått på internett, herunder også en skjønnsmessig vurdering.²⁸ Etter den svenske lovproposisjonen fremgår det videre at det ved vurderingen av lokalisering av handling antas at en handling i sin helhet skal anses å være

---

²⁴ RG 2001 s. 219, post II

²⁵ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, side 163. (TFS 2011-2)

²⁶ Nåværende svenske lovbestemmelse lyder; För brott som begåtts här i riket dömes efter svensk lag och vid svensk domstol. Detsamma gäller, om det är ovisst var brott förövats men skäl finnes antaga att det är begånget inom riket jf. Brottsbalk (1962:700), 2 kapittel § 1.

²⁷ Finske strafflagen, kapittel 1, § 10, 4 ledd fastslår at «Om gärningsorten inte med säkerhet kan fastställas, men det finns grundad anledning att anta att brottet har begåtts inom finskt område, skall det anses vara begånget i Finland.»

²⁸ Bekendtgørelse av straffeloven (lovbekendtgørelse nr. 1062 af 17. november 2011), 2 kapittel § 9 bokstav a.

begått i Sverige, selv hvis bare en del av handlingen fant sted der.²⁹ En vurdering av sannsynlighet er således en skjønsmessig vurdering som ikke setter de samme begrensingene som hvorvidt de spesifikke handlingene skal anses som nødvendige for forbrytelsen, eller hvorvidt overvekten av handlingen har skjedd i Norge. Samtidig ligger en sannsynlighetsvurdering nærmere andre nordiske land når det gjelder tilsvarende jurisdiksjonsregler, noe som taler for at Stigens løsning på spørsmålet om lokalisering av handling er god.

2.2. Lokalisering av virkning

Det følger av straffelovens § 12,2 ledd at bestemmelsen gir anledning til å anvende norsk straffelov dersom en straffbar handling er begått i Norge eller resultatet av handlingen er inntrådt eller tilsiktet fremkalt innen det norske territoriet. Selv om det egentlige gjerningssted er det sted hvor gjerningsmannen befant seg da han utførte handlingen, betraktes handlingen også som foretatt også der hvor virkningen er inntrådt eller tilsiktet fremkalt. Det vil si at norsk straffelov kan anvendes når enten selve handlingen er begått i Norge eller resultatet er inntrådt eller tilsiktet fremkalt her.³⁰ Med andre ord vil Norge ha kompetanse til å straffeforfølge dersom virkningen av en straffbar handling utenfor vår jurisdiksjon kan lokaliseres hit.

2.2.1. Virkning på norsk jord

Et klassisk eksempel på virkning over landegrenser er eksempelet der en svensk statsborger skyter over grensen og dreper en nordmann som befinner seg på norsk landjord. Den svenske statsborgeren handlet i Sverige, men virkningen inntraff på norsk jord, altså har begge land jurisdiksjon til å straffeforfølge. Et illustrerende eksempel på en sådan situasjon fra rettspraksis er Rt. 1996 s. 654. I dommen ble skudd mot Kystvakten ansett for å være forøvet «i riket» gjennom anvendelse av bestemmelsene i straffelovens § 12 først ledd bokstav d, jf. annet ledd. Det påtalte forhold fant sted i vernesonen, og handlingen ble ansett som foretatt i utlandet av utlending, jf. strl. § 12 nr. 4. Høyesterett kom likevel fram til at «man står ovenfor et tilfelle hvor straffbarheten av A's handling påvirkes av en inntrådt eller tilsiktet virkning.»³¹ Det avgjørende ble ansett å være at virkningen ble ansett inntrådt eller tilsiktet om bord i skipet, som var et norsk fartøy i åpen sjø og således befant seg «i riket» i lovens forstand.

Når handlingen er fullbyrdet straks den er utført, vil det imidlertid sjeldnere være aktuelt at handlingen har to eller flere gjerningssteder. Avgjørelsen i Rt. 2003 s. 179 eksemplifiserer dette. En tyrkisk statsborger forklarte seg falsk til en norsk konsul på den svenske ambassade i Sofia, Bulgaria, i

²⁹ Internationella brott och svensk jurisdiction (SOU 2002:98), kapittel 2 § 1

³⁰ Johs. Andenæs; Alminnelig strafferett s. 565

³¹ Rt. 1996 s. 654

saker om visum. Handlingen var fullbyrdet i og med at visumene ble utstedt. Visumene ble likevel senere benyttet som middel til å reise ulovlig inn i Norge. Det må således legges til grunn at det stilles et krav til at virkningen må rammes av samme straffebud som handlingen, altså være samme lovovertrjedelse. I Rt. 2003 s. 179 begikk lovbyrterne først en lovovertrjedelse ved å avgi falsk forklaring og deretter en ny lovovertrjedelse ved å oppgi forfalskede visum for å komme seg inn i Norge. Det kan etter dette slås fast at handlinger der virkningen tilsiktes intrådt i Norge, der virkningen er en avledet virkning fra en foregående lovovertrjedelse, kan ikke straffeforfølges etter strl. § 12, 2 ledd da lovovertrjedelsen ble fullbyrdet på et tidligere stadium.

3.1. Handling på internett

I normaltilfellene hvor en nettside er laget av utlendinger i utlandet og publisert på en utenlandsk server, vil dette falle utenfor norsk jurisdiksjon.³² Omvendt vil da nettsider laget av nordmenn i Norge og publisert på en norsk server falle innunder norsk jurisdiksjon. Dersom en norsk statsborger begår en straffbar handling på internett vil handlingen med overveiende stor sannsynlighet lokaliseres til Norge, da både det nødvendige utstyret må antas å være lokalisert her og overvekten av handlingen antagelig skjer i landet. Handlinger som kan lokaliseres til sannsynligvis å ha skjedd fra Norge vil således falle innunder norsk jurisdiksjon også dersom handlingen skjer på internett, da internett regnes som lovbyrterens forlengede arm.

For å illustrere hvorfor Stigens løsning er mer praktisk anvendelig når det gjelder internettkriminalitet kan problematikken med nettskyer være eksemplifiserende. Uavhengig av virkning er enkelte handlinger straffbare i seg selv, eksempelvis oppbevaring av barnepornografi. Dersom handlingen er tilknyttet en server er spørsmålet i utgangspunktet enkelt – hvor befinner serveren seg? Befinner serveren seg i Norge er det størst sannsynlighet for at handlingen lokaliseres til Norge. Befinner serveren seg i utlandet er det stor sannsynlighet for at handlingen lokaliseres til utlandet, men likevel ikke usannsynlig at handlingen kan lokaliseres til Norge. En nettsky er imidlertid et «nett» av servere, og disse dataene blir konstant flyttet rundt hele tiden for å minimere kostnader og tilgjengelighet. Filene er tilgjengelige til enhver tid, men deres eksakte plassering på et bestemt tidspunkt er praktisk talt ubestemmelig.³³ Vi kan videre tenke oss at en av serverne som benyttes av leverandøren av nettskytjenesten er lokalisert i Norge, noe som gjør det sannsynlig at materialet oppbevares i Norge, om enn kun deler av materialet i korte tidsrom. Det kan imidlertid ikke fastslås at en overvekt av oppbevaringen eller nødvendig del av oppbevaringen lokaliseres til Norge. I en nettsky kan også nesten alle beregningsorienterte oppgaver, inkludert installasjon, konfigurasjon og administrasjon av

---

³² NOU 2007:2 punkt 5.8

³³ Council of Europe Project on Cybercrime, www.coe.int/cybercrime, s. 3.

programvare foregå i skyen.³⁴ Det kan således også tenkes at spredning av ulovlig materiale eller andre straffbare handlinger må lokaliseres til nettskyen, og hva skjer da dersom samtlige andre land der serverne befinner seg ikke ønsker eller ikke har anledning til å bruke ressurser på etterforskning eller straffeforfølgning, men oppfordrer Norge til å straffe lovbryterne?

Stigen hevder på sin side at serverens plassering ikke bør generere noe handlingssted.³⁵ Dette begrunnes med at en stat som rammes av handlingene kan støtte seg til virkningsprinsippet, samt at staters jurisdiksjon ikke bør styres av tekniske tilfeldigheter. Selv om handlinger i utgangspunktet som regel lar seg lokalisere til en PC gjennom IP-adresse eller til land når det er snakk om en handlingsrekke, vil det i enkelte tilfeller være tvil om lokaliseringen. Som nevnt i eksempelet om oppbevaring av ulovlig materiale på nettsky kan det tenkes tilfeller der virkning ikke lar seg lokalisere, men der handlingen like fullt er straffbar. Stigen poengterer selv at det vil være galt at enhver lokaliseringstvill fører til frifinnelse.³⁶ Når serveren ikke under noen omstendighet kan tjene som handlingssted vil dette kunne skape et lovtomt område. Dersom ulovlig materiale oppbevares på en server, men sporene fra overføringen skjules i tilstrekkelig grad, vil selv ikke landet der serveren befinner seg kunne påberope seg jurisdiksjon. Når det er sannsynlig at ulovlig materiale oppbevares på en server, og alternativet vil være å la forbryteren gå fri, kan det ikke synes uholdbart å påberope serveren som handlingssted.

Eksempelet med nettskyproblematikken er hovedsakelig et forsøk på å illustrere at når det gjelder internettkriminalitet er det hensiktsmessig å operere med et bredt spekter. Dersom terskler som «nødvendig», «avgjørende» eller «overvekten av» blir benyttet på rettsområder som er i konstant utvikling, vil vi i enkelte tilfeller tenkes å stå ovenfor situasjoner der straffbare forhold helt klart har skjedd, men vi mangler kompetanse til å straffeforfølge handlingene.

3.2. Virkning på internett

Internett er tilgjengelig for alle, men det er ingen som har jurisdiksjon over internett. En kjent og ikke minst omdiskutert avgjørelse er Yahoo-saken, hvor det amerikanske selskapet Yahoo holdt auksjoner på sine nettsider for salg av Nazi-minnegjenstander, noe som var ulovlig i Frankrike, men lovlig i USA.³⁷ Selv om selskapet var amerikansk og serveren selskapet benyttet ikke var lokalisert i Frankrike ble Yahoo saksøkt i Frankrike hvor selskapet ble dømt til å hindre franske nettbrukere adgang til disse auksjonene. Retten mente at siden ble rammet av fransk lov når den var tilgjengelig for franske

---

³⁴ Council of Europe Project on Cybercrime, www.coe.int/cybercrime, s. 3.

³⁵ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, side 182. (TFS 2011-2)

³⁶ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, side 162. (TFS 2011-2)

³⁷ United States Court of Appeals, Ninth Circuit. - 433 F.3d 1199, Yahoo! Inc. v. LICRA and UEJF, January 12, 2006

nettbrukere i Frankrike. Siden var dessuten spesielt tilrettelagt for franske brukere ved at den blant annet var utformet på fransk. Yahoo-saken er således ved å fastslå jurisdiksjon gjennom særlig tilknytning også nærmere en tilnærming som blir kalt en middelvei når det gjelder å fastslå jurisdiksjon over internett, nemlig at bare de stater som har blitt målet for online aktivitet, herunder destinasjonslandet, nyter regulatorisk kompetanse.³⁸ Den danske straffelovens § 9 bokstav a har en utforming som illustrerer tilnærmingen ved at «En lovovertrædelse, der vedrører tekst-, lys- eller billedmateriale m.v., som ved handlinger i udlandet er gjort alment tilgængeligt her i landet gennem internettet eller et lignende system til spredning af information, anses for begået i den danske stat, hvis materialet har særlig relation her til landet.»³⁹ Det finnes ikke lignende spesialiserte bestemmelser i norsk, svensk eller finsk rett som ordrett regulerer handlinger begått på internett. Det stilles her i likhet med Yahoo-saken vilkår om tilknytning til landet, men det må antas at det stilles krav til tilknytningen i den danske bestemmelsen ved at «materialet har særlig relation til landet». Den danske bestemmelsen vil nok ikke kunne utlede hjemmelsgrunnlag for Danmark over internettsider kun ved at internettsidene er gjort tilgjengelige for Danmark. Det kreves målrettet aktivitet, herunder eksempelvis at nettsiden er tenkt for et dansk publikum jf. Yahoo-saken.

Der enkelte land hevder å ha suveren jurisdiksjon over internett innenfor sitt territorium, anerkjenner andre land at deres statsborgere ikke kan nektes å operere nettsider bare fordi siden er tilgjengelig fra et land der produktet er forbudt.⁴⁰ I *Playboy Enterprises Inc. V. Chuckleberry Publishing Inc.* gikk dommeren så langt som å si at å framholde jurisdiksjon grunnet tilgjengelighet ville være ensbetydende med en erklæring om at domstolen, og alle andre domstoler i hele verden, da kan hevde jurisdiksjon over alle informasjonsleverandører på det globale world wide web, noe som vil ha en ødeleggende effekt på de som bruker den globale tjenesten.⁴¹ Eksemplene på forsøk på å hevde jurisdiksjon over internett er mange og varierende. I *Dow Jones & Co v Gutnick* i The High Court of Australia ble det konkludert at Australia hadde jurisdiksjon i en sak om ærekrenkelse hvor teksten lå på en server i USA.⁴² Den australske domstolen la til grunn at for materiale publisert på internett var forholdet begått på det stedet hvor ærekrenkelsen var oppstått – og det var der hvor nettsiden ble lastet ned.

De ekstreme alternativene er som nevnt enten å hevde at Norge innehar jurisdiksjon over hele internett, eller at Norge ikke innehar noen jurisdiksjon over internett overhodet. Stigen hevder

---

³⁸ Uta Kohl; Jurisdiction and the internet s. 26

³⁹ Bekendtgjørelse av straffeloven (lovbekendtgjørelse nr. 1062 af 17. november 2011), 2 kapittel § 9 bokstav a.

⁴⁰ <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7158017>

⁴¹ *Playboy Enterprises Inc. V. Chuckleberry Publishing Inc.* (United States Court of Appeals, Second Circuit, No. 503, Docket 81-7527)

⁴² *Dow Jones and Company Inc v Gutnick* (2002) HCA 56; 210 CLR 575; 194 ALR 433; 77 ALJR 255

imidlertid at det må være riktig å oppstille et kvalifisert virkningsprinsipp ved vurderingen av jurisdiksjon på internett.⁴³ Dette innebærer at med mindre det er «særlige omstendigheter som tilsier at materialet angår nedlastningslandet spesielt – noe som vil være tilfellet når det er «norske internettsider» - kan det å straffeforfølge spredningen ikke sies å være en legitim funksjon av statens suverenitet.»⁴⁴ I så måte følger Stigen en middelvei, da han setter krav til at materialet må angå nedlastningslandet spesielt, eller som Kohl beskriver det; landet må være målet eller destinasjonslandet for online aktivitet for å kunne påberope seg jurisdiksjon når det gjelder internett.⁴⁵

RG 2001 s. 219 som gjaldt pornografisk materiale på internett ble nevnt tidligere i fremstillingen, men er også et eksempel på lokalisering av virkning etter strl. § 12, 2 ledd. I avgjørelsen ble § 12, 2 ledd tolket vidt ved at publisering på internett ble ansett tilstrekkelig til at innholdet hadde virkning i Norge etter § 12, 2 ledd. Dette selv om hjemmesiden ikke fremstod som spesielt rettet mot et norsk publikum. Retten la vekt på at hjemmesiden hadde vært besøkt «av en god del nordmenn». Dersom man legger til grunn at jurisdiksjon over internett kan hevdes dersom internettsiden blir besøkt av «en god del nordmenn» er det imidlertid store deler av internett som kan hevdes å ligge under norsk jurisdiksjon. Rettsregelen er også vanskelig definerbar, da det på den ene siden kan være enklere å påvise hvilke nasjonaliteter som besøker en internettside når internettsiden er hostet av en norsk internettleverandør eller siden er opprettet av norske statsborgere som jo var tilfellet i nevnte sak. På den andre siden vil det være vanskelig å bruke antall besøkte nordmenn som målestokk når det gjelder utenlandske nettsider drevet av utenlandske borgere eller hostet av utenlandske internettleverandører. Rettsregelen bærer preg av å forsøke å sette opp en terskel, men det bør nok kunne hevdes at det må stilles opp klarere og mer definerbare vurderinger for å hevde jurisdiksjon over internett enn det underrettsinstansen legger til grunn for sin konklusjon.

Dommen blir vist til i NOU 2007: 2, der det vises til at et alternativ ville vært om retten hadde tolket inn et krav om at det må noe mer til for at siden skal anses for å ha virkning i Norge, for eksempel at siden var på norsk.⁴⁶ Ved å opprette en internettside på norsk, er det klart at innehaveren av internettsiden ønsker å rette siden og dens innhold mot et norsk publikum. Dette illustreres gjennom Rt. 2003 s. 1770 der grovt bedrageri ble utført fra Sverige, Finland og Bahamas. Det falt klart innenfor lovbrüterens forsett at de som skulle bedras primært befant seg i Norge. Et betydelig tap oppsto også i Norge. Dette var tilstrekkelig til å anse at handlingen også var skjedd i Norge da forbrytelsen hadde virkning her etter straffeloven § 12, 2 ledd. Det fremgår av dommen at «markedsføringen av

⁴³ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, punkt. 5.3.4 (TFS 2011-2)

⁴⁴ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, punkt. 5.3.3 (TFS 2011-2)

⁴⁵ Uta Kohl; Jurisdiction and the internet s. 26

⁴⁶ NOU 2007:2, punkt 8.5

virksomheten tok sikte på markedet i Norge. Heller ikke er det tvilsomt at virkningen faktisk også inntrådte i Norge for de aller fleste.»⁴⁷ Dette må forstås som at Høyesterett anser virkningen både som inntrådt og tiltenkt inntrådt i Norge. Dommen stiller således opp rettsregelen om at det må stilles krav til en form for tilknytning gjennom virkning eller målrettet aktivitet mot Norge for at det skal kunne hevdes jurisdiksjon over internett. Denne tankegangen støttes opp i NOU 2007:2, der målrettet aktivitet beskrives ved at nettsider er spesielt tilrettelagt for bruk i Norge og hvor de negative konsekvensene i hovedsak eller utelukkende manifesterer seg her.

Sammenholdt tjener nevnte dom og forarbeider som et uttrykk for at den norske rettstilstanden allerede nå ligger på en middelvei når det gjelder å hevde jurisdiksjon over internett. Stigens tanke om innføring av det kvalifiserte virkningsprinsippet må således tenkes kun å være en presisering av rettstilstanden, og ikke nødvendigvis en intendert realitetsendring.

Å anvende vide regler for hvordan en handling skal lokaliseres er hensiktsmessig for et område som er i hurtig utvikling slik som internettkriminalitet.⁴⁸ Vide regler forutsetter imidlertid rammer, og disse rammene kan vi finne allerede i de hensyn som legges til grunn ved vurderingen av straffelovens stedlige virkeområde.

4.1. Hensynene bak straffelovens stedlige virkeområde

For å forstå hvorfor en drøftelse av handlingen er hensiktsmessig, er det naturlig å se på hensynene av betydning for straffelovens stedlige virkeområde. Disse hensynene fremgår av lovens forarbeider.⁴⁹ Det mest sentrale hensynet er hensynet til andre lands suverenitet. Hensynet tilsier at det bør vises tilbakeholdenhet med å straffeforfølge i Norge handlinger som har funnet sted på andre lands territorium. Hensynet medfører at når Norge står ovenfor et tilfelle der lovbruddet har skjedd i utlandet, men de handlinger som førte til lovbruddet skjedde i Norge, eller alle andre tilfeller der lovbruddet og de handlinger som førte til lovbruddet går over grenser, må retten vurdere om Norge ved å straffeforfølge handlingen kommer i konflikt med andre lands suverenitet. Utgangspunktet er at Norge ikke kan straffeforfølge når handlingen har skjedd utenfor vårt territorium. Dette er av den enkle grunn at Norge ikke innehar jurisdiksjon over andre land. Grensetilfellene finner vi eksempelvis i tilfeller der handlingene går over grenser, som jo er typisk for internettkriminalitet. Et eksempel som er relevant fra forarbeidene er dersom en norsk borger begår et lovbrudd i Spania, hvor han eller hun oppholder seg store deler av året. Det nevnes her at «En generell adgang til å anvende all norsk straffelovgivning for deres handlinger ville innebære et visst element av suverenitetsutøvelse

---

⁴⁷ Rt. 2003 s. 1770, avsnitt 32

⁴⁸ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, side 146. (TFS 2011-2)

⁴⁹ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) punkt. 13.5.2.2

over spansk territorium.»⁵⁰ Konklusjonen må her være at selv om handlingen er straffbar etter norsk lov og gjerningspersonen er norsk, må handlingen vurderes når man står ovenfor grensetilfellene, og da spesielt opp mot hensynet til andre lands suverenitet. En slik vurdering vil være høyst relevant når man står ovenfor internettkriminalitet, da hensynet til andre lands suverenitet vil være det hensynet som utgjør det mest tungtveiende argumentet for at Norge ikke skal påberope seg jurisdiksjon over handlinger som skjer over landegrensene.

Det andre hensynet som må vurderes er rettssikkerhetshensynet. Hensynet til rettssikkerhet, da spesielt hensynet til forutberegnelighet, gjør seg gjeldende når spørsmålet er om handlinger som skjer over grenser skal straffeforfølges av norske myndigheter. Hensynet gjør seg spesielt gjeldende når det er snakk om utenlandske statsborgere eller norske statsborgere som bor fast i utlandet. Det kan ikke legges til grunn at utenlandske statsborgere skal ha innsyn i norsk rett, hensynet til forutberegnelighet er således essensielt i en vurdering av norsk jurisdiksjon i tilfeller der en handling helt eller delvis begås av en gjerningsmann som ikke befinner seg på norsk territorium.

Videre bør hensynet til gjensidighet vurderes. Lovgivning og rettshåndhevelse varierer fra land til land, grunnet ulikheter i kultur, religion, utvikling osv. Vi er ofte raske til å påberope oss rettshåndhevelse etter våre egne verdier når vi står ovenfor tilfeller der våre statsborgere begår forbrytelser i utlandet, gode eksempler på dette er French & Moland-saken og saken der tre norske kvinner ble fengslet grunnet brudd på narkotikalovgivningen i Colombia.^{51 52} Dersom vi stiller norsk straffelovgivning i et globalt perspektiv blir norsk straffenivå ofte oppfattet som lavere enn det faktisk er.⁵³ Når det gjelder internettkriminalitet er det imidlertid naturlig at straffelovgivningen i verdens land er ulik, og i noen tilfeller ikke-eksisterende, grunnet at internettkriminalitet er et relativt nytt fenomen, og lovgivning ofte er en treg og vanskelig prosess. Det kan således ikke utelukkes at Norge vil stå ovenfor et tilfelle der en handling som etter vår nasjonale lovgivning anses som straffbar, der handlingen ikke kan ilegges straff etter utenlands lovgivning, eller at handlingen medfører høyere straff etter norsk rett sammenlignet med det eller de aktuelle andre lands lovgivning. I sådanne situasjoner må Norge vurdere om hensynet til gjensidighet kan begrense straffelovgivningens jurisdiksjonsområde.

Når det skal vurderes hvorvidt straffeloven § 12, 2 er tilstrekkelig til å påvise handlingen når handlingen er skjedd på internett, er det også hensiktsmessig å vurdere hvorvidt handlingene subsidiært kan fanges opp av andre lovbestemmelser.

---

⁵⁰ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) punkt. 13.5.2.2

⁵¹ <http://www.tv2.no/nyheter/utenriks/stoere-vi-vil-ha-moland-og-french-til-norge-3705912.html>

⁵² <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10103001>

⁵³ <http://www.forskning.no/artikler/2010/august/257775/print>

4.2. Subsidiære hjemmelsgrunnlag

Dersom det fastslås at § 12, 2 ledd er utilstrekkelig når det gjelder å etterfølge en forbrytelse begått på internett, vil det være naturlig å se om noen av de andre jurisdiksjonsbestemmelsene kan egne seg som hjemmelsgrunnlag ved tilfeller av internettkriminalitet.

Det følger av strl. § 12, første ledd nr. 1 og 2 at staten utøver jurisdiksjon over handlinger som er begått på eget territorium.⁵⁴ Vurderingen er om handlingen anses som begått «i riket». Hvorvidt handlingen er å anse som begått «i riket» er også vurderingen under strl. § 12, 2, da vilkåret er «begått i Norge». Utgangspunktet er således at vurderingen er den samme under begge hjemmelsgrunnlag, noe som taler for at strl. § 12, første ledd nr. 1 og 2 ikke favner videre enn strl. § 12, 2 ledd.

Det kan spekuleres i om vilkåret «i riket» omfavner mer enn «begått i Norge», da «i riket» også omfavner bl.a. norske oljeplattformer og lignende innretninger, samt norske luft – og sjøfartøy. Vilkåret «begått i Norge» kan også forstås som at handlingen må lokaliseres innenfor norske landegrenser, noe som kan tale for at strl. § 12, 1 ledd nr. 1 og 2 favner videre enn strl. § 12, 2 ledd.

Det er imidlertid som tidligere presisert uklareheter rundt utformingen av strl. § 12, 2 ledd. Dette medfører at bestemmelsen må tolkes i lys av gjeldende rettspraksis. Det fremgår av Rt. 2004 s. 1619⁵⁵ at handlingen må være «nødvendig», men da dette gjelder vurderingen av om handlingen skal anses som begått «i riket» etter strl. § 12, første ledd nr. 1 vil vurderingen av handlingsstedet være den samme for strl. § 12, 2 ledd og strl. § 12, første ledd nr. 1 og 2.

Det følger videre av strl. § 12, 1 ledd nr. 3 at norsk straffelov kan få anvendelse på handlinger som er «foretatt i utlandet av norsk statsborger eller noen i Norge hjemmehørende person».⁵⁶ Bestemmelsen må forstås som å gi anledning til i visse tilfeller å utøve jurisdiksjon over egne borgere og personer med bopel i riket selv om handlingen er begått utenfor riket.

På den ene siden vil det faktum at norsk straffelov kan få anvendelse på handlinger foretatt i utlandet synes å favne videre enn strl. § 12, 2 ledd, da denne bestemmelsen forutsetter at handlingen er «begått i Norge». Imidlertid kan det tenkes tilfeller der strl. § 12, 2 ledd også anvendes på handlinger foretatt i utlandet, grunnet at handlingen også anses som begått der virkningen

---

⁵⁴ Utgangspunktet er som alltid at handlinger forøvet på det territorium som er undergitt statens suverenitet faller innunder statens straffelovgivning etter territorialprinsippet. Strl. § 12, 1 ledd gir uttrykk for dette prinsippet jf. Norsk Lovkommentar note (48).

⁵⁵ Rt. 2004 s. 1619 avsnitt 17.

⁵⁶ § 12 første ledd nr. 3 regulerer når norsk straffelovgivning kan anvendes på handlinger som begås i utlandet av norske statsborgere eller personer hjemmehørende i Norge – nasjonalitets- eller personalprinsippet, jf. Norsk Lovkommentar note (48).

inntrådte eller var tilsiktet inntrådt. Virkningen kan tenkes å være inntrådt eller tenkt inntrådt i Norge selv der lovovertræderen befant seg i utlandet.

Likevel vil også strl. § 12, 1 ledd nr. 3 omfavne tilfeller der handlingen i tillegg til å bli begått i utlandet også hadde virkning i utlandet. Dette tilsier at når det gjelder internettforbrytelser som for det første er begått av egne statsborgere eller andre som regnes som bosatt i Norge, samt at både handlingen og virkningen lokaliseres til utlandet vil strl. § 12, 2 ledd ikke kunne anvendes på forholdet. Adgangen er imidlertid ikke ubegrenset etter gjeldende rett, da strl. § 12, 1 ledd nr. 3 er uttømmende og ramser opp ulike bestemmelser der norsk strafferett kan anvendes på forhold som rammer egne borgere eller personer med bopel i riket. De aktuelle bestemmelsene når det gjelder internettkriminalitet som fremgår av strl. § 12, 1 ledd nr. 3 er strl. §§ 145, 255, 257, 261 og 393.

I RG.2007 s. 824 benyttes § 145, 2 ledd i tilfeller av «skimming».⁵⁷ Da metoder for kopiering av betalingskort stadig er i utvikling, vil bestemmelsen også kunne tenkes anvendt på tilfeller av skimming der internett blir benyttet, eksempelvis av en norsk statsborger i utlandet der virkningen også lokaliseres utenfor norske grenser. Det kan i så tilfelle være betenkelig at § 12, 1 ledd nr. 3 ikke åpner for anvendelse av strl. § 145 tredje ledd, da denne typen forbrytelser ofte medfører store økonomiske tap for de rammede.

Straffeloven § 393 ble anvendt på disponering av en passordbeskyttet webserver som tiltalte hadde kommet inn på via internett i Rt. 2004 s.94. Dette medfører at strl. § 12, 1 ledd nr. 3 kan tenkes å anvendes også på nettskyer, som jo er et nett av servere, uten at det stilles vilkår til at handlingen har skjedd her eller har virkning her. Dette forutsetter imidlertid at gjerningspersonen er norsk statsborger eller har bosted her. Eventuelt kan det tenkes at en besittelseskrenkelse av en nettsky kan rammes av § 257 dersom det kan påvises at vedkommende hadde til hensikt å skaffe seg selv eller andre uberettiget vinning.

Det er etter dette klart at strl. § 12, 1 ledd nr. 3 i nærmere angitte tilfeller kan anvendes på handlinger som kan klassifiseres som internettkriminalitet, samt at bestemmelsen i enkelte tilfeller har større rekkevidde enn strl. § 12, 2 ledd når det gjelder forbrytelser som i sin helhet kan lokaliseres til utlandet.

Noen av henvisningene i strl. § 12, første ledd nr. 4 berører statens vitale interesser.⁵⁸ Dette gjelder utlendinger i utlandet som begår forbrytelser mot den norske stat. Bestemmelsen er vidtrekkende,

---

⁵⁷ <http://www.wikipedia/skimming> ; Skimming er et begrep som brukes om uautorisert kopiering av betalingskort.

⁵⁸ Stater hevder dessuten jurisdiksjon overfor handlinger begått av utlendinger i utlandet når handlingen berører «statens vitale interesser» – *det kvalifiserte realprinsippet*, jf. Norsk Lovkommentar note (48)

men som et eksempel kan det tenkes tilfeller der et datainnbrudd blir begått via internett, og forsvarshemmeligheter blir stjålet som setter rikets sikkerhet i fare etter strl. § 90. Strl. § 12, 2 ledd forutsetter som tidligere nevnt at enten handlingen eller virkningen kan lokaliseres til riket. Strl. § 12, første ledd nr. 4 kan således tjene som hjemmelsgrunnlag for alle de tilfeller der forbrytelsene berører den norske stats sikkerhet og selvstendighet og omfattes av bestemmelsen, uansett hvor og av hvem den er begått.⁵⁹ Rekkevidden av bestemmelsen er stor, men kan igjen kun nyttes i særlig spesielle tilfeller, noe som taler for at majoriteten av internettkriminalitet som begås i dag ikke omfattes av bestemmelsen.

4.3. Folkerettslige begrensninger

Straffelovgivningen gjelder med de begrensningene som følger av overenskomst med fremmed stat eller av folkeretten for øvrig jf. strl. § 1. En drøftelse av straffelovens lokaliseringsbestemmelse og dens betydning for norsk territoriell jurisdiksjon må derfor gjøres i lys av mulige folkerettslige begrensninger.⁶⁰ Et underutvalg i Straffelovkommisjonen konkluderer imidlertid sin gjennomgang med at det er høyst tvilsomt om det kan stilles opp noen begrensning i den enkelte stats straffemyndighet.⁶¹ Hvorvidt folkeretten vil begrense norsk straffekompetanse i praksis er usikkert. Da strl. § 1 fastslår at straffelovgivningen gjelder med de begrensninger som følger av folkeretten vil dette kunne sørge for at en bestemmelse i straffelovgivningen ikke får et videre stedlig virkeområde enn folkeretten tillater.⁶² Det må etter dette legges til grunn at det er uklart hvor mye folkeretten egentlig kan begrense nasjonal rett. Selv om teorien viser til at en folkerettslig begrensning vil kunne være aktuelt, er ikke spørsmålet enda blitt aktualisert i forhold til strl. § 12, det er også tvilsomt om spørsmålet i det hele tatt vil komme på spissen, spørsmålet vil således ikke behandles nærmere i fremstillingen.

Når det gjelder de ulike internasjonale konvensjoner som Norge har tiltrådt, er det imidlertid klart at internasjonal rett kan tjene som rettslig grunnlag.⁶³ Det er således hensiktsmessig å se om relevante internasjonale rettskilder kan supplere den videre tolkningen av strl. § 12, 2 ledd. Den mest relevante folkerettslige forpliktelsen når det gjelder kriminelle handlinger begått på internett er i dag Datakrimkonvensjonen.

---

⁵⁹ Strl. § 12 første ledd nr. 4, bygger også med visse begrensninger, på *universalprinsippet* som innebærer at enhver stat kan forfølge enhver straffbar handling uansett hvor og av hvem den er begått, jf. Norsk lovkommentar note (48).

⁶⁰ Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, punkt. 1.3. (TFS 2011-2)

⁶¹ NOU 1984: 31 s. 19-26.

⁶² Ot.prp. (2003-2004) punkt 13.5.2.1

⁶³ NOU 1996:14 punkt 3.7.6

4.4. Datakrimkonvensjonen

Datakrimkonvensjonen ble vedtatt 8. november 2001 og undertegnet av Norge 23. november samme år, jf. kgl. res. 16. november 2001.⁶⁴ I 2005 hadde 32 stater undertegnet og 5 ratifisert konvensjonen. Konvensjonen legger opp til en harmonisering av nasjonal rett på strafferettens og straffeprosessens område. Formålet er å effektivisere mekanismene for internasjonalt samarbeid for bekjempelse av datakriminalitet og for utnyttelse av elektroniske bevis innen enhver form for kriminalitet.

Datakrimkonvensjonen er også en folkerettslig forpliktelse som gjør seg særlig gjeldende i tilfeller av internettkriminalitet. Det må således også vurderes om konvensjonen kan påvirke vurderingen under lokaliseringen av en straffbar handling etter straffeloven § 12, 2 ledd.

Det fremgår av konvensjonen art. 22 nr. 1 at «Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish jurisdiction over any offence established in accordance with Articles 2 through 11 of this Convention (...)» Artikkelen 22 nr. 1 bokstav a forplikter statene til å gjennomføre territorialprinsippet.⁶⁵ Artikkelen må også etter sin ordlyd forstås som å forplikte medlemslandene til effektiv utforming av lov slik at de nasjonale lovene er dekkende for de straffbare handlingene som er nærmere definert i artikkel 2 til 11. Medlemslandenes forpliktelse til å sørge for tilfredsstillende lovgivning på området for datakriminalitet fremgår også av konvensjonens artikkel 13. Artikkelen punkt 1. fastslår at “Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to ensure that the criminal offences established in accordance with Articles 2 through 11 are punishable by effective, proportionate and dissuasive sanctions, which include deprivation of liberty.” Dette må forstås først og fremst som en forpliktelse til å sørge for at straffbare forhold som fremgår av artikkel 2 til 11 i konvensjonen faktisk kan straffes, herunder ilegges sanksjoner, etter nasjonal lov. Dernest også som en forpliktelse til å tilse at innholdet i sanksjonene som ilegges er forholdsmessige etter forbrytelsen som blir begått.

Når det gjelder forpliktelsen til en effektiv og dekkende utforming av lov når det gjelder straffbare forhold som fremgår av artikkel 2 til 11 kan det vises til vurderingen som gjøres under strl. § 12, 2 ledd, herunder lokaliseringen av handlingen. Fremstillingen poengterte under vurderingen av hvor handlingen anses begått at det kan tenkes tilfeller der ulovlig materiale oppbevares på nettsky, der nåværende rettsstilstand ikke nødvendigvis er dekkende.

Det følger av konvensjonens artikkel 9 nr. 1 bokstav e, at «Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences under its domestic law, when

---

⁶⁴ Europarådets Convention on Cybercrime av 21. november 2001 8185 ETS

⁶⁵ NOU 2007:2 punkt 8.2

committed intentionally and without right, the following conduct (...) possessing child pornography in a computer system or on a computer-data storage medium.” Konvensjonen forplikter således landene til å straffeforfølge oppbevaring av barnepornografi på et datasystem eller et datalagringsmedium.

Med henvisning til de tidligere vurderinger kan det tenkes tilfeller der barnepornografi oppbevares på et datalagringsmedium, herunder nettsky, der det må fastslås at handlingen hverken utgjør en overveiende eller nødvendig del av forbrytelsen. Forbrytelsen er likevel straffbar, men Norge kan stå ovenfor et tilfelle der handlingen ikke kan straffes, selv om forbrytelsen gjennom å være oppbevaring av barnepornografi inngår under kapittel 9 i datakrimkonvensjonen, og således forplikter Norge til å straffeforfølge.

Det fremgår av konvensjonens artikkel 22 nr. 5 at statene skal, såfremt det er hensiktsmessig, konsultere hverandre når en straffbar handling får virkning i flere stater. Dersom en handling etter omstendighetene dekkes av flere staters jurisdiksjon, skal statene så langt det er hensiktsmessig konsultere hverandre om hvor handlingen skal straffeforfølges.⁶⁶ Formålet med artikkelen er å forplikte medlemslandene til å samarbeide over grensene når landene står ovenfor tilfeller av datakriminalitet. Uavhengig av hvor meget landene ønsker å samarbeide er landene likevel bundet av nasjonal lovgivning, og dersom nasjonal lovgivning avskjærer straffeforfølgning kan landet tenkes å havne i en situasjon der en straffeforfølgning gjennom samarbeid med andre stater er ønskelig men ikke mulig grunnet landets egen rettstilstand.

Felles regelverk som sikrer både en kriminalisering av datakriminalitet og muligheten for faktisk å gjennomføre straffefølgning er helt avgjørende dersom man skal klare å bekjempe trusselen som datakriminalitet representerer overfor det moderne samfunn.⁶⁷ Som tidligere vist til under vurderingen av lokalisering av handling etter strl. § 12, 2 ledd har henholdsvis Danmark, Sverige og Finland lokaliseringsregler som strekker seg lenger enn det norske rettstilstand gjør i dag vedrørende lokalisering av straffbare hendelser på internett. Forpliktelser Norge har som medlemsland av Datakrimkonvensjonen taler for at rettstilstanden på dette punkt krever en endring for å sikre at datakriminalitet, herunder også internettforbrytelser, faktisk kan straffeforfølges.

---

⁶⁶ NOU 2002:7 punkt 8.2

⁶⁷ NOU 2002:7 punkt 8.8

5. Konklusjon

5.1. En rimelig løsning?

Sunde viser til at det faktum at IKT-samfunnet foreligger som en realitet. «Praktiseringen av de strafferettslige reglene bør derfor bidra til å støtte tiltak for datasikkerhet, som samfunnet er blitt så avhengig av. Dette kan gjøres ved å tilstrebe tolkningsresultater som kan imøtekomme datasikkerhetshensynene, der det foreligger tolkningstvil.»⁶⁸ På samme måte kan det når det foreligger tolkningstvil rundt rekkevidden av strl. § 12, 2 ledd tilstrebes tolkningsresultater som imøtekommer hensynene bak lovens stedlige virkeområde dersom det foreligger tvil om tolkningen av bestemmelsen.

I Rt. 1996 s. 654 ble § 12, 2 ledd tolket til at handlingen fikk virkning «i riket». «Forsvareren har anført at en slik anvendelse av § 12 annet ledd virker kunstig, men jeg kan ikke se annet enn at resultatet har støtte både i lovens ord og i reelle hensyn.»⁶⁹ Høyesterett la således til grunn at siden tolkningsresultatet hadde støtte både i lovens ord og reelle hensyn kunne forståelsen forsvares. Dersom hensynene som ligger bak straffelovens stedlige virkeområde er en del av vurderingen av om det er sannsynlig at hendelsen kan lokaliseres til Norge, er det grunnet interesseavveiningen mindre trolig at Norge vil gå utenfor sin jurisdiksjon selv når sannsynligheten for at handlingen er begått i Norge er svært liten. På samme tid vil Norge da tilstrebe en løsning som ligger nærmere forpliktelser etter Datakrimkonvensjonen.

Det er svært få gjeldende straffebestemmelser som er utformet med datakriminalitet for øye. I NOU 1985:31 blir det lagt til grunn at «Det er likevel grunn til å tro at de fleste av de mest praktiske former for slik kriminalitet er dekket av gjerningsbeskrivelsene i gjeldende bestemmelser, ved en rimelig tolkning av disse.»⁷⁰ Videre fremgår det at dersom straffeloven etter en rimelig tolkning lar seg anvende på et forhold som ikke dekkes av nåværende lov vil særregler være overflødige.⁷¹

Nevnte forarbeider, rettspraksis og teori legger til grunn at straffebestemmelser som ikke er utformet for datakriminalitet for øye bør kunne fortolkes vidt med støtte i lovens ordlyd og reelle hensyn for å dekke slike former kriminalitet, sett at tolkningen er rimelig. Rimelighetskravet i seg selv er også diffust, da dette legger opp til at fortolkningen må være sannsynlig eller forståelig. Når det gjelder straffebud gir denne tankegangen mer mening, da det innledningsvis er overtredelse av straffebudet som gir grunnlag for straff. Som tidligere nevnt vil for eksempel strl. § 393 kunne

---

⁶⁸ Inger Marie Sunde; Lov og rett i cyberspace s. 97, punkt 3.5.

⁶⁹ Rt. 1996 s. 654

⁷⁰ NOU 1985:31 s. 5

⁷¹ NOU 1985:31 s. 28

omfatte internettkriminalitet på eller ved bruk av nettskyer, da strl. § 393 tidligere har blitt benyttet på webservere. Dette må kunne sies å være en rimelig løsning etter fortolkning av straffebudet med støtte i tidligere rettspraksis og reelle hensyn.

På sikt må det således tenkes at det er mest hensiktsmessig med løsninger som er unisone med annen nordisk lovgivning når det gjelder jurisdiksjonsbestemmelsene. Dersom norsk rett står ovenfor et tilfelle der lokaliseringsbestemmelsen er uklar etter nåværende rettstilstand, bør det vurderes om rettstilstanden bør endres, eller om bestemmelsen kan omfatte konkrete tilfeller etter en rimelig tolkning. En slik tolkning kan imidlertid ikke gå for langt. Prinsippet om ingen straff uten lov (*nulla poena sine lege*) er et viktig prinsipp som skriver seg allerede fra opplysningstiden.⁷² Spørsmålet om rekkevidden av tolkningen må således avveies mot legalitetsprinsippet.

Rammene om straffelovens stedlige virkeområde har én side mot domstolenes kompetanse og én side mot legalitetsprinsippet.⁷³ Legalitetsprinsippet på strafferettens område fremgår allerede av Grl. § 96, som fastslår at «Ingen kan dømmes uten etter Lov (...)». Av bestemmelsen følger at domstolene har enekompetanse til å idømme straff, og at en straffedom bare kan avsies med grunnlag i lov.⁷⁴ Med forankring i § 96 hevdes det at det er et krav om at det må foreligge en klar hjemmel for å ilegge straff.⁷⁵

Essensen i legalitetsprinsippet er å verne mot overgrep og å gjøre borgerne i stand til å forutberegne sin rettsstilling. Dersom lovbestemmelser er uklare medfører dette at det materielle rettssikkerhetsbegrepet står i fare for overtredelse. Legalitetsprinsippet bør etter utvalgets oppfatning uansett ikke bare ses på som en rettslig skranke, men like mye som et ideal.⁷⁶ Uansett ideal bør det faktum at borgere bør gjøres i stand til å forutberegne sin rettsstilling vektlegges når det gjelder å fortolke bestemmelser i straffeloven som muliggjør straff utvidende.

Det fremgår av NOU 2009:15 at «Utvalget er nok likevel av den oppfatning at forutberegnelighet har en verdi i seg selv, idet borgerne gis anledning til å vite hvordan det faktisk forholder seg, selv om man skulle være uenig i de verdier inngrepshjemlene bygget på.»⁷⁷ Hensynet til forutberegnelighet taler således for at dersom en hjemmel anses som uklar bør iallefall ikke bestemmelsen kunne tolkes utvidende. Overført til spørsmålet om strl. § 12, 2 er dekkende bør det stilles visse krav til hvor langt fortolkningen av denne kan gå, da det er kjent at bestemmelsen er uklart utformet.

---

⁷² Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett* s. 105.

⁷³ Rt. 2010 s. 1271, avsnitt 9.

⁷⁴ Norsk Lovkommentar, note (229).

⁷⁵ Norsk Lovkommentar, note (229).

⁷⁶ NOU 2009:15, punkt 7.5.

⁷⁷ NOU 2009:15, punkt 7.5.

5.2. Den foreslåtte endringen

Datakrimutvalget foreslo etter en endring i den nye straffeloven § 7, som tilsvarer nåværende straffelov § 12, 2, ved å tilføye følgende:

«Er et datasystem eller elektronisk kommunikasjonsnett i Norge rammet eller forsøkt rammet av en handling som er straffbar etter kapitlet om 'Vern av data, databasert informasjon og datasystemer', anses virkningen inntrådt i Norge». En naturlig forståelse av «rammet eller forsøkt rammet» er at det er tilstrekkelig at det kan påvises at datasystemet er utsatt eller forsøkt utsatt for en straffbar handling for at handlingen kan straffeforfølges. Det kan etter denne bestemmelsen straffeforfølges dersom det kan påvises at datasystemet er utsatt eller det kan påvises at datasystemet er forsøkt utsatt. Hvorvidt datasystemet er utsatt eller forsøkt utsatt krever imidlertid at forsett kan påvises samt en viss grad av sannsynlighetsovervekt for at handlingen har skjedd eller ville ha skjedd. Vurderingen ligger således nærmere den strafferettslige vurderingen av «skjellig grunn til å anta». I så måte ville endringen som Datakrimutvalget foreslo ikke bare presisert rettstilstanden, men også endret den. Endringen ville også ført til at lokaliseringsreglene etter norsk lov ville samsvart mer med annen nordisk rett, og således ville også et mer felles regelverk blant de nordiske landene sørget for et mer effektivt samarbeid.

Departementets forståelse av utvalgets forslag som en presisering av rettstilstanden slik den følger av jurisdiksjonsbestemmelsene i straffeloven 2005, og derav anså det unødvendig å foreslå realitetsendringer⁷⁸ kan på denne bakgrunn hevdes å være uriktig.

Utvalgets forslag var grunnlagt med å forsøke å avklare en del usikkerheter rundt tolkningen av strl. § 12, 2. At bestemmelsen i seg selv er uklart utformet har blitt presisert tidligere i fremstillingen. Bestemmelser i norsk rett er ofte diffust utformet, men dette kan igjen forsvares ved at bestemmelsen lar seg fortolke ved hjelp av rettspraksis og andre rettskildedefaktorer. En slik fremgangsmåte har imidlertid sine begrensninger, da bestemmelsen kun kan tolkes så langt som det er rimelig, samt at legalitetsprinsippet setter visse rammer.

Som tidligere nevnt har lokalisering av handling under strl. § 12, 2 sine begrensninger, og som illustrert i fremstillingen kan det tenkes tilfeller som ikke vil fanges opp av bestemmelsen. Vilåret «skjellig grunn» samsvarer således bedre med tilsvarende nordisk rett, Stigens sannsynlighetsvurdering samt middelveien som fremgår av juridisk teori på området.⁷⁹

---

⁷⁸ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), punkt 2.7.4.

⁷⁹ Se fremstillingens punkt 2.1.3.

Når det gjelder lokalisering av virkning har rettspraksis på området vært tvetydig når det gjelder lokalisering av virkning.⁸⁰ Men dagens rettstilstand viser at det i dag stilles klarere krav til at ikke alle handlinger som får virkning på internett er underlagt norsk jurisdiksjon gjennom tilgjengelighet. Det må stilles krav til virkningen, herunder en form for tilknytning, eller «særlig relation her til landet» i likhet med det den danske straffeloven § 9 bokstav a fastslår, og middelveien som fremgår av juridisk teori.

Subsidiære hjemmelsgrunnlag kan tenkes å fange opp tilfeller som ikke hjemles av strl. § 12, 2, men disse har store begrensinger gjennom at de har vilkår om statsborgerskap eller hvor lovbrøteren befinner seg, eller at forbrytelsen må være av svært alvorlig art eller angå statens anliggender.

Terskelvurderingen under lokalisering av handling som fremgår av norsk rettspraksis omfavner ikke enkelte forhold som vil kunne omfavnes av annen nordisk rett. Det hadde vært bedre å ha en eksplisitt bestemmelse om lokalisering av forbrytelser på internett slik som den danske straffeloven § 9 bokstav a, eller minimum en endring av lovens terskel slik at denne samsvarer med vilkår om «skjellig grunn» i svensk og finsk rett, samt legger opp til et bedre samarbeid mellom medlemsland i samsvar med Datakrimkonvensjonen.

Konklusjonen blir således at strl. § 12, 2 ledd ikke er tilstrekkelig slik den står i dag.

---

⁸⁰ Se fremstillingens punkt 3.2.

Kilder

Lover:

- Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) LOV-1902-05-22-10
- Kongeriget Norges Grundlov (Grunnloven) L17.05.1814

Forarbeider:

- Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)
- Ot. prp. nr. 90 (2003-2004)
- Ot. prp. nr. 4 (2003-2004)
- NOU 2009:15
- NOU 2007:2; Lovtiltak mot datakriminalitet.
- NOU 1996:14
- NOU 1985:31; Datakriminalitet
- NOU 1984:31; Straffelovens stedlige virkeområde

Rettspraksis:

- Rt. 2010 s. 1271
- Rt. 2004 s. 1619
- Rt. 2003 s. 1770
- Rt. 1996 s. 654
- RG 2001 s. 219

Litteratur – bøker:

- Johs. Andenæs; Alminnelig strafferett, Universitetsforlaget 5 utgave 2004, 4 opplag (2010)
- Uta Kohl; Jurisdiction and the internet, Cambridge University press (2007)
- Inger Marie Sunde, Lov og rett I cyberspace, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS (2006)
- Ruud, Ulfstein; Innføring i folkerett, Universitetsforlaget 4 utgave (2011)

Litteratur – artikler:

- Jo Stigen; Lokalisering av straffbare handlinger, (TFS 2011-2)
- Johnson and Post; Law and borders – The rise of Law in Cyberspace, 48 Stanford Law Review 1367 (1996)
- John D. Howard; An Analysis of Security Incidents on the Internet 1989-1995 (1998)
- Council of Europe; Project on Cybercrime 8185 ETS (www.coe.int/cybercrime) (2010)

- Mørketallsundersøkelsen 2012
- Mørketallsundersøkelsen 2006

Utenlandsk rett:

- Finske strafflagen (16.8.1996/626)
- Brottsbalk; (1962:700)
- Lovbekendtgørelse af straffeloven nr. 1062 af 17. november 2011
- Internationella brott och svensk jurisdiction (SOU 2002:98)
- Playboy Enterprises Inc. V. Chuckleberry Publishing Inc. (United States Court of Appeals, Second Circuit, No. 503, Docket 81-7527)
- Dow Jones and Company Inc v Gutnick (2002) HCA 56; 210 CLR 575; 194 ALR 433; 77 ALJR 255
- United States Court of Appeals, Ninth Circuit. - 433 F.3d 1199, Yahoo! Inc. v. LICRA and UEJF, January 12, 2006

Referanser på internett:

- www.rechtsdata.no
- <http://no.wikipedia.org/wiki/Cyberspace>
- <http://no.wikipedia.org/wiki/Internett>
- <http://no.wikipedia.org/wiki/Server>
- <http://no.wikipedia.org/wiki/Nettsky>
- <http://www.snl.no/territorium>
- <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7158017>
- <http://www.tv2.no/nyheter/utenriks/stoere-vi-vil-ha-moland-og-french-til-norge-3705912.html>
- <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10103001>
- <http://www.forskning.no/artikler/2010/august/257775/print>
- <http://www.wikipedia/skimming>